

KANSI

TIIVISTELMÄ

Sámás terapiijas – saamenkielisen puheterapiamateriaalin suunnittelu ja valmistus –projektin tavoitteena oli kehittää ja valmistaa saamenkielistä puheterapiamateriaalia puheterapeuttien ja heidän yhteistyökumppaneidensa käyttöön ja näin ollen edistää saamenkielisten puheterapiapalvelujen kehittymistä, parantaa saamenkielisten puheterapiapalvelujen saatavuutta ja parantaa saamenkielisten henkilöiden mahdollisuutta käyttää omaa äidinkieltään terveydenhuollon palveluja käyttäessään.

Projektissa valmistettiin saamenkielistä puheterapiamateriaalia, joka sopii käytettäväksi niin lapsi-, aikuis- kuin vanhusasiakkaittenkin kanssa. Valmistettua puheterapiamateriaalia voivat soveltaa käyttöönsä myös puheterapeuttien yhteistyökumppanit, kuten esim. erityisopettajat ja päivähoiton henkilökunta. Projektityöntekijä kokeili valmiin puheterapiamateriaalin toimivuutta muutamissa saamelaisalueen saamenkielisissä päiväkotiryhmissä. Tämän lisäksi projektityöntekijä teki asiakaskäyntejä yhdessä Inarin kunnan puheterapeutin kanssa. Osa projektin aikana valmistetusta puheterapiamateriaalista on kopioitu ja annettu saamelaisalueen puheterapeuttien sekä heidän yhteistyökumppaneidensa käyttöön saamenkielisiin päiväkotiryhmiin.

Avainsanoja: saamenkielinen puheterapiamateriaali, saamen kieli, saamenkielinen kuntoutus
ČOAHKKÁIGEASSU

Sámás terapiijas – sáme gielat hupmanterapiija-materiála plánen ja ráhkadeapmi –prošeavtta ulbmilin lei plánet ja ráhkadit sáme gielat hupmanterapiija-materiála hupmanterapeavttaid ja siin ovttasbargoguimmiid geavahussii ja dáinna lágiin ovddidit sáme gielat hupmanterapiijabálvalusaid ovdáneami, buoridit sáme gielat hupmanterapiijabálvalusaid oazžuma ja buoridit sáme gielat olbmuid vejolašvuoda geavahit sáme giela dearvvášvuodabálvalusaid olis.

Prošeavtta áigge ráhkaduvvui sáme gielat hupmanterapiija-materiála, mii heive geavahuvvot sihke mánáid-, rávisolbmuid- ja vuorasolbmuid terapiijas. Maiddái hupmanterapeavtta mielbargit, dego earenoamášoahtaheaddjit ja mánáidgárddebargit, sáhttet heivehit ráhkaduvvon materiála iežaset atnui. Prošeaktabargi lea fitnan Suoma sámi mánáidgárdiin, ja geahččaladdan doppe gárvves materiála ovttas sáme gielat mánáiguin. Dasa lassin prošeaktabargi lea maiddái dárbbu mielde veahkehan Anára gieldda hupmanterapeavtta, go son lea testen ja árvoštallan sáme gielat mánáid giellaovdáneami dási. Oassi prošeavtta áigge ráhkaduvvon hupmanterapiijamateriálas lea kopierejuvvon ja addon sámi guovllu hupmanterapeavttaid ja siin mielbargiid geavahussii sáme gielat mánáidgárddejoavkkuide.

Čoavddasánit: sámegeielat hupmanterapiijjamateriála, sámegeiella, sámegeielat veajuiduhttin
SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1	
1.1. Projektin taustaa		4
1.2. Projektin tavoitteet		6
1.3. Projektin toteuttamistapa		6
1.4. Yhteistyö		7
1.5. Projektista tiedottaminen		7
2. PROJEKTIN TOTEUTUS		10
2.1. Valmistettu saamenkielinen puheterapia- materiaali		10
2.1.1. Alkukartoitusmateriaali	11	
2.1.2. Äänteitten harjoitteluun soveltuvat harjoitukset		13
2.1.3. Kuullun ymmärtämisen harjoitukset		26
2.1.4. Muu materiaali	38	
2.2. Päiväkotikäynnit		41
2.3. Asiakaskäynnit		43
3. ARVIOINTI	43	
4. LOPUKSI	48	
LÄHTEET	50	

SÁMÁS TERAPIIJJAS – SAAMENKIELISEN PUHETERAPIAMATERIAALIN SUUNNITTELU JA VALMISTUS –PROJEKTI

1. JOHDANTO

Sámás terapiijjas –projektin tavoitteena on kehitellä ja valmistaa saamenkielistä puheterapiamateriaalia puheterapeuttien ja heidän yhteistyökumppaneidensa käyttöön ja näin ollen parantaa osittain saamenkielisten puheterapiapalveluiden saatavuutta.

Saamenkielisen puheterapiamateriaalin kehittäminen on hyvin ajankohtaista ja kiireellistä. Suomessa ei ole lainkaan käytettävissä saamenkielistä ja saamelaisuuteen ja saamelaiskulttuuriin pohjautuvaa puheterapiamateriaalia, arviointimenetelmiä tai testejä, joten saamenkielisten puheterapiapalvelujen tuottaminenkaan ei ole mahdollista. Sillä seikalla on suoraan vaikutusta saamenkielisten puheterapiaa tarvitsevien henkilöiden hyvinvointiin, kuntoutuspalvelujen laatuun ja saatavuuteen.

Äidinkielen merkitys sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja käytettäessä

Vaikka vähemmistökielten puhujat osaavat yleensä muutakin kieltä kuin vain omaa äidinkieltään on äidinkielellä ja mahdollisuudella käyttää omaa äidinkieltä suuri vaikutus terveydenhuollon piirissä saadun kuntoutuksen laatuun (Laatu, 1997, s. 124; Lukkarinen, 2001, s. 5). Mitä sairaampi potilas on kyseessä, sitä suuremmaksi äidinkielen merkitys kasvaa. Tästä huolimatta kielellisten vähemmistöjen täytyy sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja käyttäessään asioida useimmiten jollakin muulla kuin omalla äidinkielellään (Lukkarinen, 2001, s. 17). Lukkarinen (2001, s. 6) muistuttaa vielä, että vanhukset voivat iän mukanaan tuomien sairauksien myötä jopa unohtaa heille vieraan kielen. He joutuvat kuitenkin käyttämään terveydenhuollon palveluita yleensä muuta väestöä enemmän. Jotta vanhus tulisi ymmärretyksi ja jotta häntä autettaisiin parhaalla mahdollisella tavalla, tulisi palvelut ja kuntoutus järjestää hänen omalla äidinkielellään. Myös Styfin (1995) kyselytutkimukseen osallistuneet potilaat (n=134) toivoivat mahdollisuutta käyttää omaa äidinkieltään siitakin huolimatta, että he osasivat suomen kieltä riittävästi. Äidinkielisen palvelun saaminen koettiin tärkeimmäksi hyvän hoidon kriteeriksi. Oman äidinkielen käyttäminen on niin tärkeätä, että potilaat eivät välitä, vaikka hoitohenkilökunnan käyttämä kieli ei olisi-kaan kieliopillisesti täydellistä. Tärkeintä on se, että kieltä ainakin yritetään puhua (Styf, 2000, s. 77). Norjassa suoritetussa tutkimuksessa (Raporta iskkadeapmi sámeigiela geavaheami birra, 2000, s. 1), jossa kartoitettiin saamen kielen käyttämistä muun muassa terveydenhuollossa, saatiin myös samanlaisia tuloksia. Vastajat (n=432) toivoivat mahdollisuutta käyttää saamen kieltä nykyistä enemmän silloin, kun he käyttävät ja tarvitsevat terveydenhuollon palveluja.

Saamen kielen käyttämisen tulisi Skutnabb-Kankaan (2000, s. 6-9) mielestä olla esimerkiksi terveydenhuollon palveluja käytettäessä itsestään selvää, eikä mahdollisuutta sen käyttämiseen pi-

täisi tarvita erikseen pyytää. Kuitenkin saamelaisten mahdollisuudet oman äidinkieltensä käyttämiseen kaikissa elämän tilanteissa ovat edelleen varsin rajalliset; lähinnä siihen päästään vain käännös- ja tulkkauspalvelujen avulla.

Suomessa ei ole ollut käytettävissä saamenkielistä materiaalia kommunikaation arviointiin eikä kuntoutukseen, eikä myöskään saamenkielistä puheterapiaa ole kehitetty. Sen vuoksi äidinkieleltään saamenkieliset henkilöt ovat voineet jäädä jopa kokonaan ilman kommunikaatiokuntoutusta. Onkin syytä miettiä näiden ilman puheterapiaa jääneiden henkilöiden kohtaloa, jäävätkö he kokonaan ilman terapiaa, vai pääsevätkö he myöhemmin kuntoutukseen, kun heidän suomenkielentaitonsa riittää siihen. On myös syytä pohtia, mitä vaikutuksia tällä ilman puheterapiaa jäämisellä voi olla näiden henkilöiden kehitykseen, varsinkin kun kyseessä on kielen ja puheen kehityksen alkuvaiheissa oleva lapsi.

1.1. Projektin taustaa

Omassa tutkimuksessani olen selvittänyt saamenkielisten puheterapiapalveluiden tarvetta Suomen saamelaisalueella ja niiden senhetkistä saatavuutta (Sara, 2004). Tutkimuksen päätulos oli se, että lähes poikkeuksetta saamenkielisille puheterapiapalveluille vastattiin olevan tarvetta, mutta niiden saatavuus osoittautui todella huonoksi; kaikki vastanneet puheterapeutit, johtavat lääkärit ja terveydenhoitajat olivat arvioineet, tutkineet ja antaneet puheterapiaa vain suomeksi. He epäilivät kuitenkin suuresti puheterapian tarpeen arvioinnin riittävyyttä ja luotettavuutta, jos se tehdään äidinkieleltään saamenkielisille henkilöille pelkästään suomeksi.

Työskentelin valmistumiseni jälkeen syksyn 2004 Inarin kunnan puheterapeutin vuorotteluvapaan sijaisena, ja siinä työssä huomasin, miten haasteellista saamenkielisen puheterapian järjestäminen on. Olen itse äidinkieleltäni pohjoissaamenkielinen, joten kommunikointi saamenkielisten asiakkaitten kanssa onnistui siltä osin ongelmitta, mutta haasteelliseksi puheterapian antamisen teki se seikka, että kaikki käytettävät arviointimenetelmät ja puheterapiamateriaali olivat suomenkielisiä. Kieliä joutui siis itse terapiatilanteessa vaihtamaan monta kertaa, sillä vaikka asiakkaan kanssa keskustelu sujuikin saamen kielellä, oli testattaessa ja erilaisia tehtäviä ja harjoituksia tehdessä vaihdettava saamen kielestä suomen kieleen. Onneksi me kaksi- ja monikieliset olemme tottuneet tähän useamman kielen yhtäaikaiseen käyttöön, joten puheterapia sinänsä onnistui näinkin, mutta kyllä ideaalitalanne olisi sellainen, että koko terapiakäynti voitaisiin hoitaa yhdellä ainoalla kielellä alusta loppuun saakka. Saamenkielisen puheterapiamateriaalin puute tarkoitti myös sitä, että jouduin itse valmistamaan materiaalia, ja koska se on hyvin aikaa vievää puuhaa, usein myös työajan ulkopuolella. Kaiken kokemani perusteella syntyi tarve tälle projektille, jolla pyrittiin helpottamaan kaikkien saamenkielisten puheterapeuttien ja muiden saamenkielisten kielen- ja kommunikaation kuntoutusta tarvitsevien henkilöiden kanssa toimivien asiantuntijoiden tilannetta.

Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama projekti käynnistyi huhtikuussa 2005 äidinkieleltään saamenkielisen puheterapeutin aloittaessa työt ja jatkui aina vuoden 2010 maaliskuun loppuun saakka. Projektityöntekijä oli äitiyslomalla ja hoitovapaalla vuoden 2007 heinäkuusta vuoden 2008 elokuun alkuun saakka. Vuoden 2008 aikana projektissa työskentelivät lisäksi Marjinga Sa-

ra (16.6.08-15.8.08 välisenä aikana) ja Heli Aikio (17.11.08-31.12.08 välisenä aikana). Heidän toimenkuvanaan oli projektissa valmistetun saamenkielisen puheterapiamateriaalin kopiointi.

1.2. Projektin tavoitteet

Sámás terapiijas –saamenkielisen puheterapiamateriaalin suunnittelu ja valmistus –projektin tavoitteena on kehittää ja valmistaa saamenkielistä puheterapiamateriaalia puheterapeuttien ja heidän yhteistyökumppaneidensa käyttöön ja näin ollen:

- Edistää saamenkielisten puheterapiapalvelujen kehittymistä.
- Parantaa saamenkielisten puheterapiapalvelujen saatavuutta.
 - Parantaa saamenkielisten henkilöiden mahdollisuutta käyttää omaa äidinkieltään terveydenhuollon palveluja käyttäessään.
 - Lisätä saamenkielisten kielen- ja kommunikaation kuntoutusta tarvitsevien henkilöiden hyvinvointia, koska saamenkielisten puheterapiapalvelujen avulla voidaan vähentää/ehkäistä heidän syrjäytymistään.

1.3. Projektin toteuttamistapa

Projektin työntekijä kehittää, suunnittelee ja valmistaa saamenkielistä ja aihepiiriltään saamelaisuuteen ja saamelaiskulttuuriin pohjautuvaa puheterapiamateriaalia. Valmistettava materiaali on sellaista, että se sopii käytettäväksi niin lapsi-, aikuis- kuin vanhusasiakkaittenkin kanssa. Valmistettavaa materiaalia voivat soveltaa käyttöönsä myös puheterapeuttien yhteistyökumppanit, kuten esim. erityisopettajat, terveydenhoitajat ja päivähoiton henkilökunta. Valmistettua materiaalia käytettäessä on kuitenkin syytä pitää mielessä se seikka, että materiaali on tarkoitettu käytettäväksi nimenomaan puheterapian yhteydessä eikä esimerkiksi yleisopetuksessa opetusmateriaalina.

1.4. Yhteistyö

Projektin työntekijä tekee yhteistyötä Lapin läänin puheterapeuttien kanssa sekä mahdollisuuksien mukaan myös naapurivaltioiden vastaavia saamenkielisiä palveluja tuottavien tahojen kanssa. Saamelaisalueen kuntien kanssa on tehty yhteistyötä, projektityöntekijä on vierailut Enontekiön-, Utsjoen- ja Inarin kunnissa.

1.5. Projektista tiedottaminen

Projektityöntekijä on esitellyt projektiaan useissa eri tilaisuuksissa. Tammikuussa, 30.1.2006, projektityöntekijä osallistui lääkäriseura Duodecimin edustajien kanssa pidettyyn yhteistyöko-

koukseen, jossa hän kertoi kokouksen osanottajille omasta projektistaan. Kokouksessa sovittiin yhteistyöstä Duodecimien julkaisujen kääntämiseksi saamen kielelle, ja projektityöntekijä on mukana tässä yhteistyössä toimien asiantuntijoista koostuvan ryhmän yhtenä jäsenenä. Asiantuntijaryhmä toimii julkaisujen kääntäjän apuna mieltien erilaisten lääketieteen käsitteiden ja termien saamenkielisiä käännöksiä. Seuraava projektin esittely tapahtui 27.4.2006 Inarissa, jolloin projektityöntekijä esitteli projektiaan ja siihen mennessä valmistettua puheterapiamateriaalia Sámisoster ry:n hallitukselle. Tämän jälkeen projektityöntekijä esitteli omaa projektiaan ja valmistettua puheterapiamateriaalia Hetassa 1.6.2006 Enontekiön kunnan perhe-tiimille. Tiimin jäseniä ovat mm. kunnan varhaiskasvatusohjaaja, terveydenhoitaja ja erityisopettajat. Projektityöntekijä tutustui samalla käynnillä myös Hetassa toimivaan saamenkieliseen päiväkotiryhmään, Miesiin.

Projektityöntekijä on esitellyt omaa projektiaan myös RAY:n hallituksen ja johtokunnan jäsenille 9.8.2006 Saariselällä. Tilaisuudessa Sámisoster ry:n edustajat esittelivät yhdistyksen kokonaisu toimintaa ja projektityöntekijä esitteli projektiaan, sen etenemistä ja tähän astisia saavutuksia, eli valmistettua materiaalia. Projektityöntekijä on lisäksi esitellyt projektiaan 24.8.2006 Enontekiön Karesuvannossa ensiksi kaksikielisen ryhmäperhepäiväkodin, Touhulan, työntekijöille ja sen jälkeen Karesuvannon ala-asteen erityis- ja saamen kielen opettajille. Hanketta on esitelty edellä mainittujen lisäksi myös 13.9.2006 kansallisen sosiaalihankeeseen Pohjois-Suomen johtoryhmälle Inarissa. Vuoden 2007 aikana projektityöntekijä on kertonut projektistaan Lapin Radion haastattelussa 11.4. ja Sámisoster ry:n kevätkokouksessa 29.4.

Syksyn 2008 aikana projektityöntekijä on kertonut projektin sen hetkisestä tilanteesta 9.10. Utsjoella Utsjoen saamenkielisen päivähoitoryhmän työntekijöille sekä 28.11. Rovaniemellä Lapin läänin puheterapeuteille.

Projektityöntekijä tapasi vuoden 2009 aikana pariin otteeseen Norjan Kautokeinossa muita saamenkielisiä puheterapeuteja. Tapaamisissa todettiin, että saman pöydän ympärillä istuivat sillä hetkellä kaikki maailman saamenkieliset puheterapeutit, joita lukumäärällisesti on yhteensä viisi. Tapaamisissa keskusteltiin Suomen ja Norjan erilaisista kuntoutuskäytännöistä ja todettiin, että molemmissa maissa on pula saamenkielisistä puheterapeuteista. Kautokeinin puheterapeuteista nimittäin kukaan ei tee varsinaista terapiatyötä vaan toimii muissa viroissa, esim. koulussa opettajana. Tämä johtuu osaksi siitä, että Kautokeinin kunnassa ei ole yhtään puheterapeutin virkaa eikä kukaan toimi myöskään yksityisenä puheterapeutina. Tapaamisissa projektityöntekijä esitteli myös valmistamaansa materiaalia, johon puheterapeutit pääsivät tutustumaan ja antamaan palautetta sekä kehittämisideoita. Materiaalista oltiin hyvin kiinnostuneita, ja sitä toivottiin saatavaksi myös Norjaan käytettäväksi. Projektityöntekijä lupasikin toimittaa ainakin kopiot osasta materiaalia, jonka he itse sitten voivat tehdä valmiiksi.

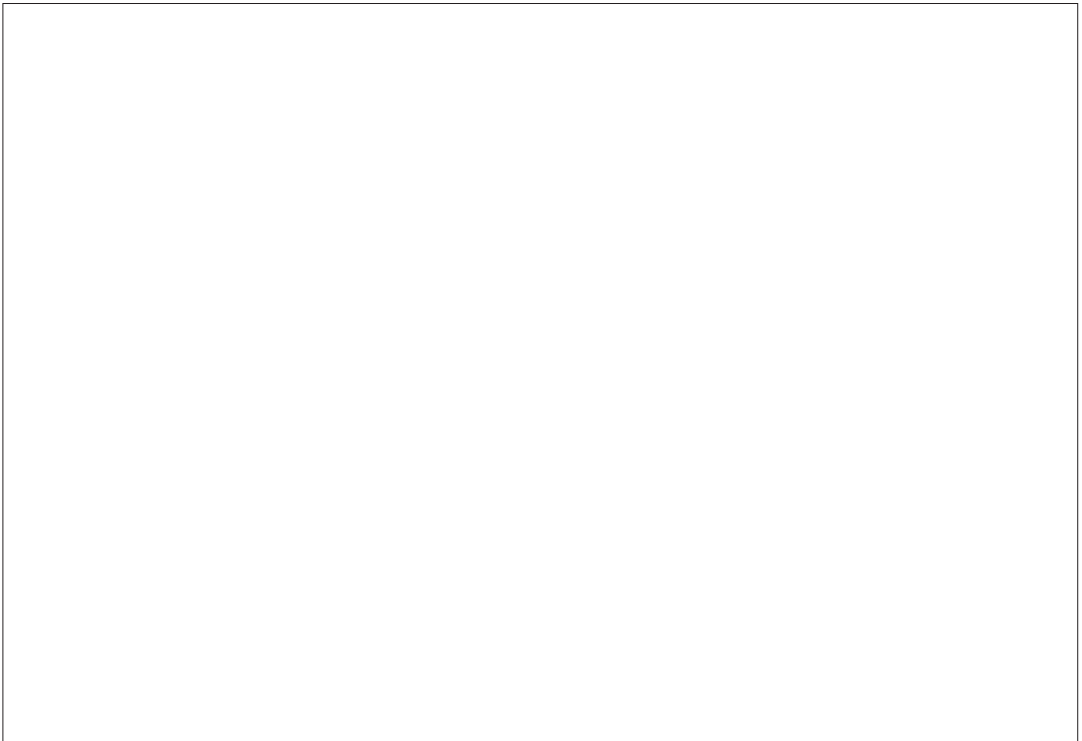
Sámisoster ry järjesti seminaarin Inarissa 28.11.2009, jossa projektityöntekijä esitteli yhteenvedon projektin kuluneesta neljästä vuodesta ja näytti kuvien kera kaikkea projektin aikana valmistettua materiaalia.

2. PROJEKTIN TOTEUTUS

2.1. Valmistettu saamenkielinen puheterapiamateriaali

Kehitettäessä saamenkielisiä puheterapiapalveluja on lähtökohtana pidetty sitä, että puheterapeutti on saamenkielinen, koska saamen ja suomen kieli eroavat rakenteeltaan toisistaan ja puheterapeutilla olisi käytettävissä saamenkielisiä terapiamateriaaleja, erilaisia arviointimenetelmiä ja testejä. On mahdotonta antaa täysin saamenkielistä puheterapiaa, jos kaikki käytettävä materiaali on suomenkielistä.

Projektissa valmistettu puheterapiamateriaali on sellaista, että se sopii käytettäväksi niin lapsi-, aikuis- kuin vanhusasiakkaittenkin kanssa. Pääpaino on kuitenkin ollut lapsiasiakkaille suunnatussa materiaalissa, koska todennäköisesti lapsiasiakkaita on määrällisesti eniten. Valmistettua puheterapiamateriaalia voivat soveltaa käyttöönsä myös puheterapeuttien yhteistyökumppanit, kuten esim. erityisopettajat ja päivähoidon henkilökunta. Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä muistuttaa ja korostaa sitä seikkaa, että valmistettu saamenkielinen materiaali on nimenomaan puheterapiamateriaalia eikä opetusmateriaalia, joten se on tarkoitettu käytettäväksi vain itse puheterapiassa ja/tai niiden henkilöiden tukena, jotka toimivat erityistä kielellistä tukea tarvitsevien henkilöiden kanssa. Valmistettu puheterapiamateriaali ei näin ollen ole missään ta-

pauksessa tarkoitettu yleisopetukseen oppimateriaaliksi. Osa projektin aikana valmistetusta puheterapiamateriaalista on kopioitu ja annettu saamelaisalueen puheterapeuttien sekä heidän yhteistyökumppaneidensa käyttöön saamenkielisiin päiväkotiryhmiin.

2.1.1. Alkukartoitusmateriaali

Lapsen saapuessa ensimmäistä kertaa puheterapeutin käynnille, puheterapeutti tutustuu lapseen ja samalla arvioi hänen taitojaan. Tähän tarkoitukseen on valmistettu ns. alkukartoitusmateriaali 4-6-vuotiaille lapsille (ks. kuva 1). Materiaali koostuu suuresta värillisestä alustasta, johon on hahmoteltu kesäinen tunturimaisema. Sinisellä taivaalla on pilviä sekä aurinko. Tunturimaisemassa näkyy yhdeksän eri väristä (sininen, punainen, keltainen, vihreä, musta, valkoinen, violetti, ruskea ja oranssi) laavua, puita (kuusia, mäntyjä ja koivuja) sekä kukkia. Laavuihin on avautuvat ovet ja laavujen sisältä löytyy erilaista syötävää kustakin. Syötäviä ”ruokia” ovat: maito, porkkana, juusto, kala, mato, käpy, luu, sienet ja ruoho. Tämän lisäksi harjoitukseen kuuluu yhdeksän paperista eläintä: kissa, jänis, hiiri, kettu, lintu, orava, koira, poronvasa ja hevonen.

Kuva 1. Alkukartoitusmateriaali.

Lapsen tehtävänä on aluksi kertoilla kuvasta; mitä hän siinä näkee, nimetä näkemiään asioita, niiden värejä ja lukumääriä. Värien tunnistamisessa kiinnitetään huomiota ainakin päävärien tuntemiseen. Tämän jälkeen avataan laavujen ovet ja pyydetään lasta nimeämään laavuihin olevat ruoat. Tämän jälkeen lapselle näytetään eläimet ja pyydetään häntä nimeämään ne ja asettamaan ne oikeaan laavuun sen perusteella, mitä kukin eläin lapsen mielestä syö. Eläimet ja ruoat pyrittiin valitsemaan siten, että ne ovat tyypillisiä pohjoisen eläimiä ja niiden nimissä olisi r-, s-, k- tai l – äänne, jolloin voidaan tarkkailla myös mahdollisia äännevirheitä. Projektille ostettiin Symbolikirjoitus 2000-tietokoneohjelma, jota on käytetty apuna koko projektin ajan, mm. tämän kyseisen materiaalin valmistuksessa. Tämän lisäksi projektityöntekijä on kerännyt ja kuvannut itse puheterapiamateriaalin valmistuksessa tarvittavia kuvia.

2.1.2. Äänteitten harjoitteluun soveltuvat harjoitukset

Kuvakortit

Projektin alussa kartoitettiin sellaista puheterapiakäyttöön soveltuvaa saamenkielistä sanastoa, jossa r-, s-, k- ja l-äänteet sijaitsevat joko sanan alussa, keskellä tai lopussa. Sanaston pohjalta valmistettiin esim. edellä mainittujen äänteitten harjoitteluun soveltuvia kuvakortteja yhteensä 528 kappaletta, joista 186 korttia soveltuu r-äänteen (ks. kuva 2), 246 korttia s-äänteen (ks. kuva 3), 96 korttia k-äänteen (ks. kuva 4) ja 197 korttia l-äänteen (ks. kuva 5) harjoitteluun. Jotta eri äänneitä sisältävät kuvakortit olisi helppo erottaa toisistaan, on niillä eri taustavärit; r-äänteen harjoitteluun soveltuvien kuvakorttien taustaväri on punainen, s-äänteen harjoitteluun soveltuvien kuvakorttien sininen, k-äänteen harjoitteluun soveltuvien kuvakorttien oranssi ja l-

äänteen harjoitteluun soveltuvien kuvakorttien vihreä.

**Kuva 2. R-äänteen harjoitte-
tit.**

**Kuva 3. S-äänteen harjoit-
lemiseen soveltuvat kuva-
kortit.**

**Kuva 4. K-äänteen harjoitte-
lemiseen soveltuvat kuvakortit.**

**Kuva 5. L-äänteen harjoitte-
lemiseen soveltuvat kuvakor-
tit.**

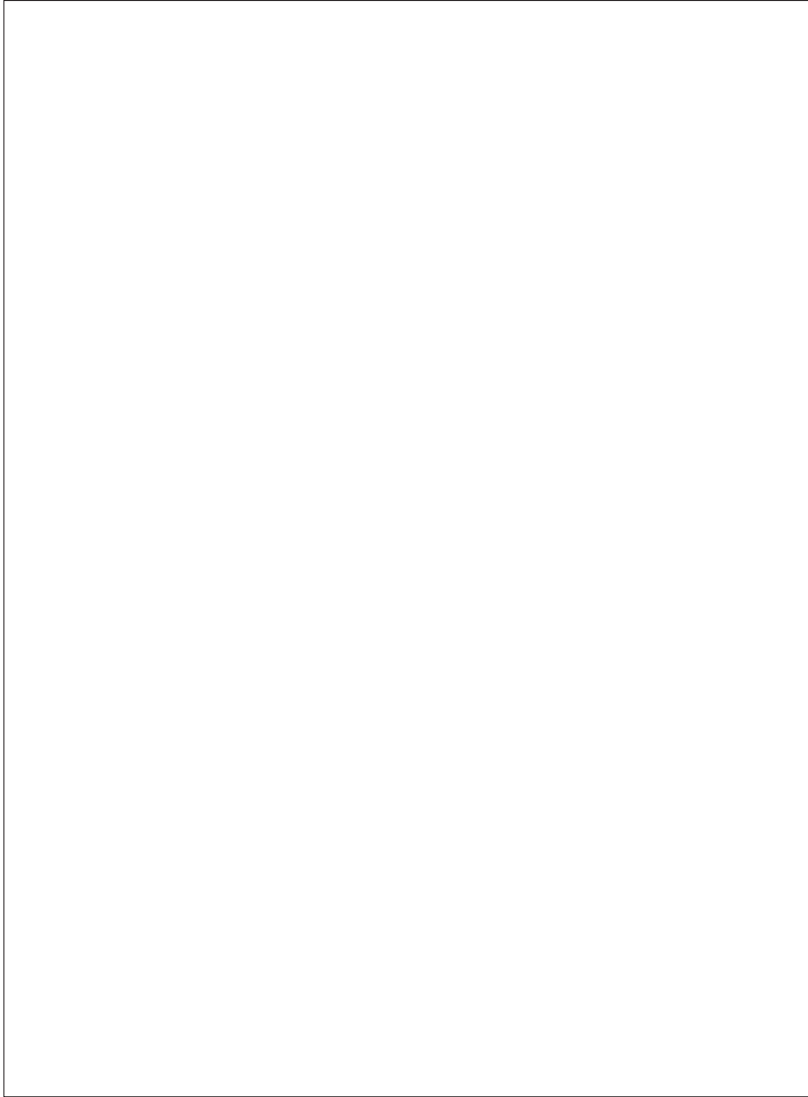
Lottopelit

Saamenkielisten kuvakorttien lisäksi valmistettiin myös 37 saamenkielistä lottopeli-alustaa sekä 96 kpl näihin peleihin kuuluvia saamenkielisiä kuvakortteja. Lottopelit sisältävät pelialustan, jossa on vaihtelevasti 8-20 kuvaa. Kuvat ovat sellaisia, jotka sisältävät joko r-, s, k- tai l-äänteen (ks. kuva 6), eli yhdessä pelialustassa on aina vain sellaisia sanoja, jotka sisältävät kaikki saman äänteen, esim. r-äänteen.

Kuva 6. S-äänteen harjoitteluun soveltuva lottopeli.

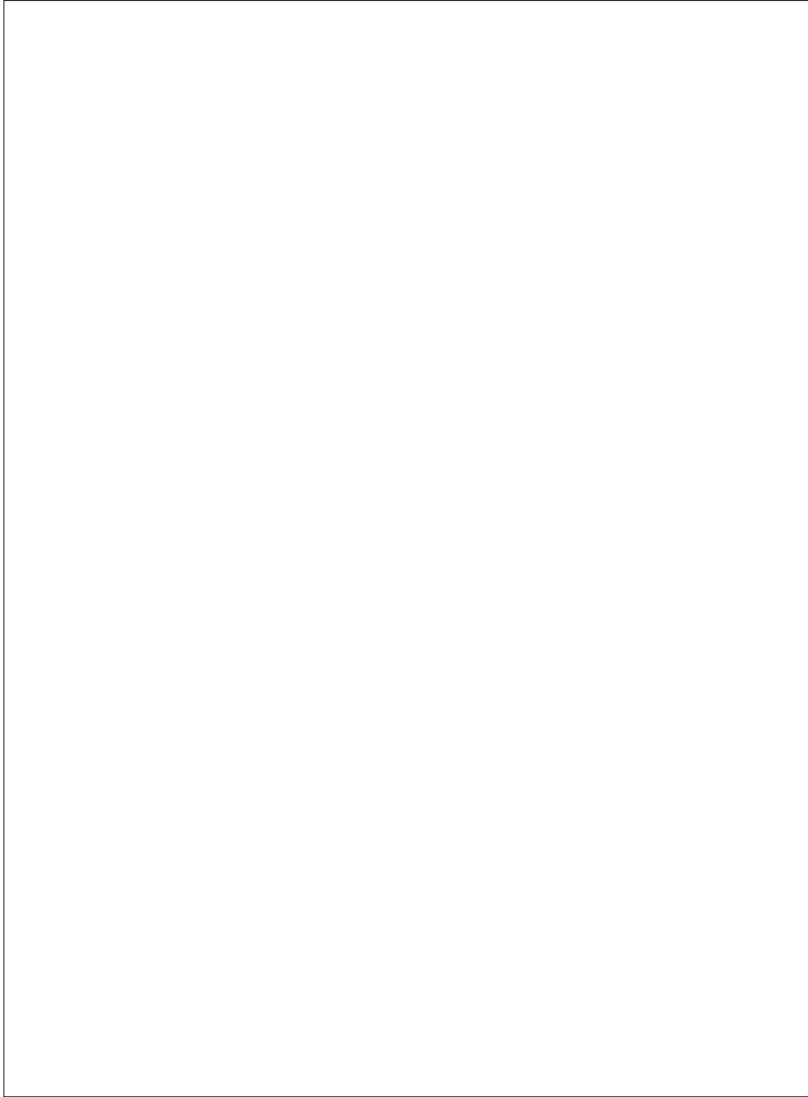
Näiden edellä mainittujen lisäksi on valmistettu kahdeksan lottopeliä, joiden esittämissä kuvissa esiintyy jälleen kaikkia neljää äännettä (r-, s-, k- tai l-äänne) samassa pelialustassa (ks. kuva 7), eli yhdessäkään pelialustassa ei ole enää pelkästään yhtä äännettä sisältäviä kuvia. Pelialustoissa on 15-20 kuvaa kussakin ja pelialustojen taustaväri on valittu satunnaisesti.

Kuva 7. Neljän äänteen (r-, s-, k- ja l-äänteen) lottopelit.

Puolikkaiden kuvien lottopelit

Edellä mainittujen lottopelien lisäksi valmistettiin sellaisia lottopelejä (yht. 22 kpl), joissa tarkoituksena on yhdistää yhteen kuuluvat puolikkaat kuvat (ks. kuva 8). Kahden lottopelin kuvat saatiin itse kuvatusta kuvamateriaalista, ja kuvat valittiin niin, että ne liittyvät aihepiiriltään tiiviisti saamelaisuuteen ja saamelaiskulttuuriin. Lottopelien alustoissa on kummassakin kaksitoista puolikasta kuvaa. Tehtävänä on löytää jokaiselle kuvalle oikea pari täydentämään kuvaa.

**Kuva 8. Puolikkaiden kuvien lottopelit,
joiden kuvamateriaali itse kuvattua.**

Näiden kahden lottopelin valmistumisen jälkeen päätettiin pelialustoja hieman muuttaa; ruudukon ruudut erotettiin toisistaan paksuilla mustilla reunoilla, jolloin kuvat eivät ole niin lähellä toisiaan ja niiden erottaminen on täten helpompaa. Näihin 20 valmistettuun lottopeliin valittiin symbolikirjoitus-tietokoneohjelman kuvia. Ohjelman kuvat ovat selkeitä ja yksinkertaisempia kuin itse kuvatut valokuvat, joten niiden erottelu ja yhdistelykin on helpompaa kuin oikeiden valokuvien erottelu ja yhdistely. Lottopelialustoihin valitut kuvat olivat jälleen sellaisia, jotka sisältävät joko r-, s-, k- tai l-äänteen, joten ne soveltuvat käytettäväksi artikulaatioterapiassa ja äänneharjoittelun yhteydessä. Kahdestakymmenestä valmistetusta lottopelistä neljä soveltuu r-äänteen, neljä s-äänteen, kaksi k-äänteen ja neljä l-äänteen harjoitteluun (ks. kuva 9).

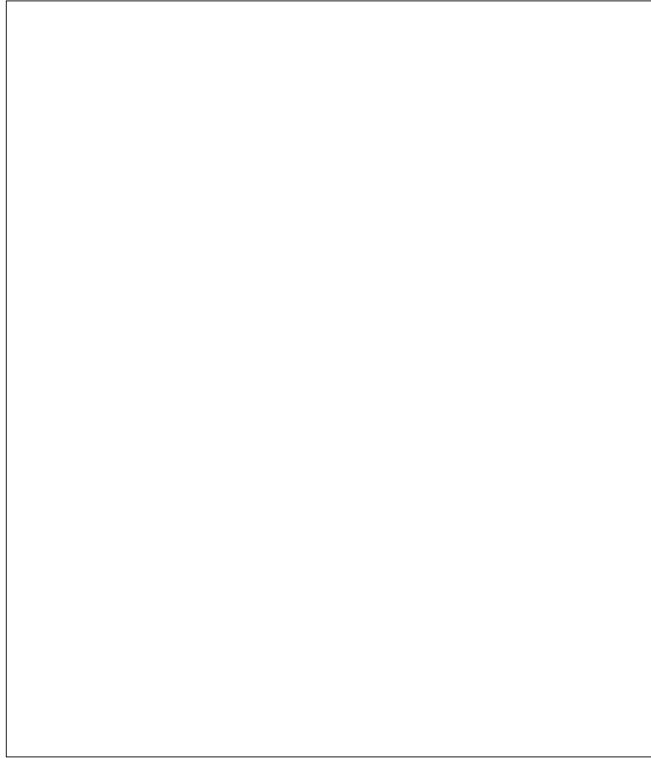
Kuva 9. Puolikkaiden kuvien lottopelit.

Näiden lisäksi kuusi puolikkaiden kuvien lottopeliä soveltuu kaikkien edellä mainittujen ään-
teiden harjoitteluun, sillä pelialustojen kuvat ovat sellaisia, että ne sisältävät niin r-, s-, k- kuin
l-äänteenkin (ks. kuva 10).

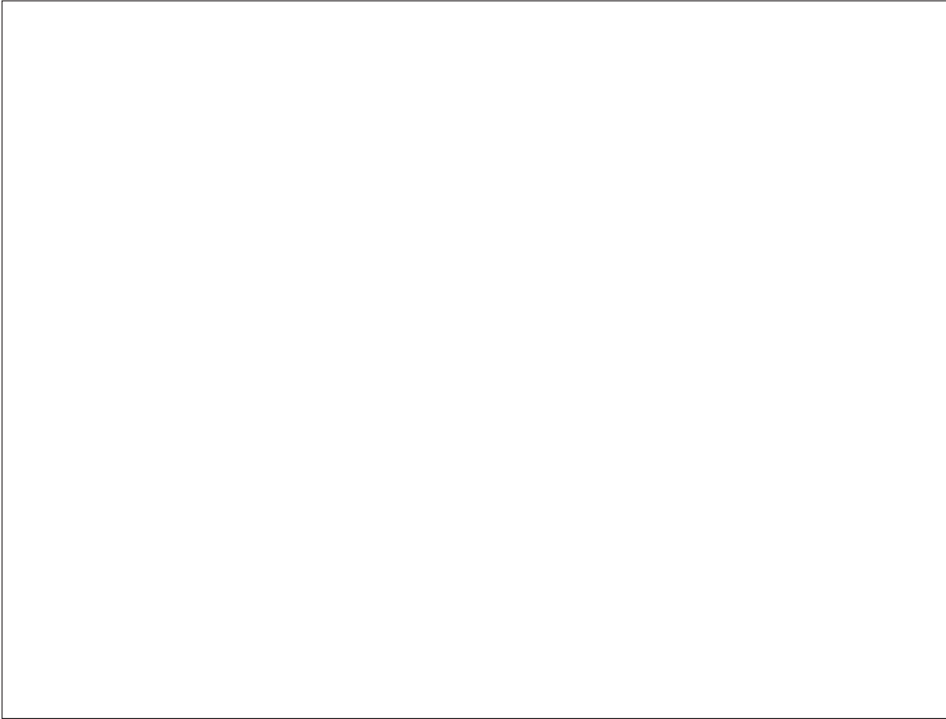

Kuva 10. Puolikkaiden kuvien lottopelit.

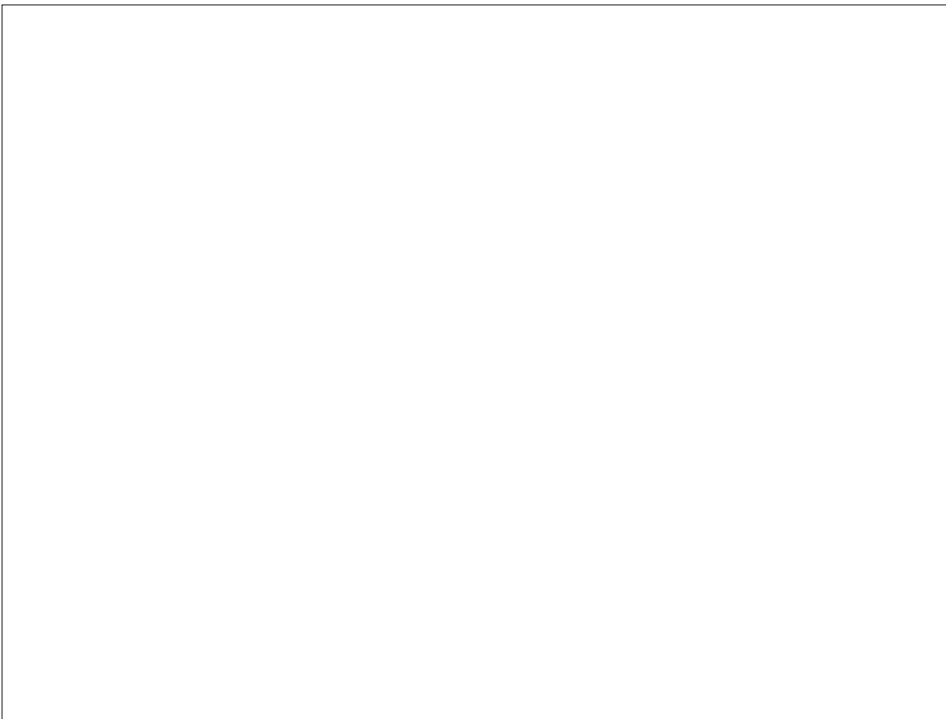
Edellisten lottopelien lisäksi on valmistettu vielä 23 sellaista lottopeliä, joissa tarkoituksena on jälleen yhdistää yhteen kuuluvat puolikkaat kuvat. Erona edellisiin puolikkaitten kuvien lottopelisiin on se, että jokaisessa lottopelialustassa on samasta asiasta erilainen kuva, esim. eriväriset autot, erinäköiset elefantit tai erinäköiset ja -väriset talot jne. Lottopelialustat on jaoteltu siten, että 23:sta lottopelialustasta kuusi on sellaista, joissa samasta asiasta on kaksi erilaista kuvaa (ks. kuva 11), yhdeksän sellaista, joissa samasta asiasta on kolme erilaista kuvaa (ks. kuva 12) ja kahdeksassa lottopelialustassa on samasta asiasta neljä eri kuvaa (ks. kuva 13).

**Kuva 11. Puolikkaiden kuvien lottopelit,
joissa samasta asiasta kaksi erilaista kuvaa.**

Kuva 12. Puolikkaiden kuvien lottopelit, joissa samasta asiasta kolme erilaista kuvaa.

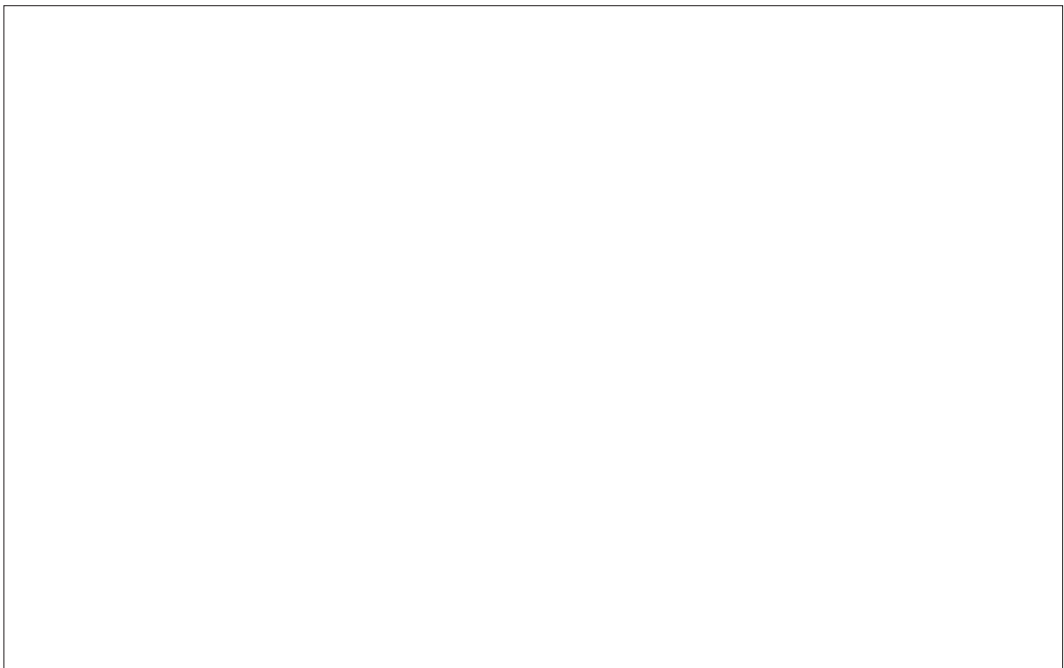

Kuva 13. Puolikkaiden kuvien lottopelit, joissa samasta asiasta neljä erilaista kuvaa.

Jotta lottopelialustat olisi helpompi erottaa toisistaan, ne liimattiin eri värisille kartongeille ja eroteltiin taustavärin mukaan seuraavasti; alustat, joissa on samasta asiasta kaksi eri kuvaa, ovat taustaväritään vihreitä, alustat, joissa samasta asiasta on kolme eri kuvaa, ovat taustaväritään sinisiä ja alustat, joissa samasta asiasta on neljä eri kuvaa, ovat taustaväritään punaisia. Lottopelialustoissa käytettyjen ruudukoitten malli on myös sama kuin aikaisemmin valmistetuissa lottopeleissä, joissa tarkoituksena on yhdistää yhteen kuuluvat puolikkaat kuvat. Käytetyt kuvat ovat symbolikirjoitus-tietokoneohjelman kuvia, ja ne ovat sellaisia, jotka sisältävät joko r-, s-, k- tai l-äänteen, ja ne soveltuvat äänneharjoittelun lisäksi käytettäväksi myös samojen asioiden erottelun ja yhdistelyn harjoitteluun.

Värilottopelit

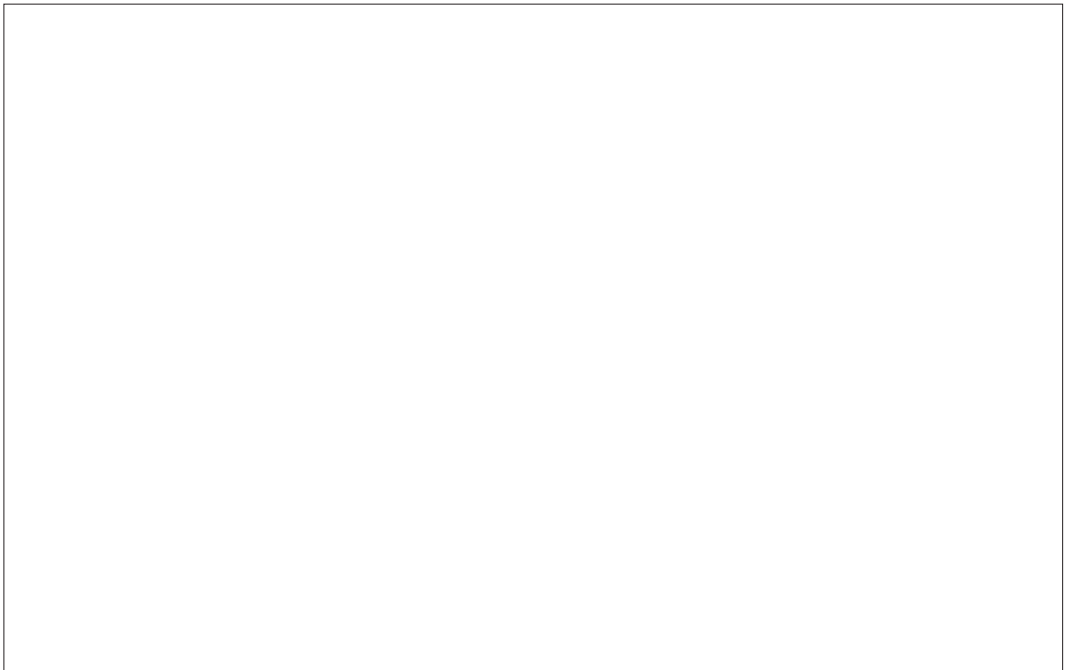
Värien opettelemiseen ja eri värien erottamiseen toisistaan on valmistettu kahdeksan erilaista värilottopeliä. Lottopelialustoissa on jokaisessa yhteensä 12 kuvaa, ja yhden alustan kuvat ovat aina samanvärisiä, eli samassa alustassa on esim. punainen auto, punainen kirja, punainen kynä, punainen reppu jne. (ks. kuva 14). Nämä kahdeksan lottopeliä on vielä jaettu kahteen osaan siten, että neljässä lottopelialustassa on aina samat kuvat, mutta kuvien esittämät asiat ovat näissä eri väriset. Tämä tarkoittaa sitä, että yhden alustan kuvat ovat siniset, yhden punaiset, yhden vihreät ja yhden keltaiset. Lottopelialustojen lisäksi peleihin kuuluu kuvakortit, joita on valmistettu yhteensä 96 kappaletta. Värilottopelialustoissa käytettyjen ruudukoitten malli on sama kuin aikaisemmin valmistetuissa lottopeleissä, joissa tarkoituksena oli yhdistää yhteen kuuluvat puolikkaat kuvat. Käytetyt kuvat ovat jälleen symbolikirjoitus-tietokoneohjelman kuvia, ja sellaisia, jotka sisältävät joko r-, s-, k- tai l-äänteen, joten ne soveltuvat käytettäväksi myös äänneharjoittelun yhteydessä.

Kuva 14. Värilottopeli, alustassa punaiset kuvat.

Ongintapeli

Äänteiden harjoitteluun soveltuvassa ongintapelissä on seitsemän kalakorttia ja näiden lisäksi yhteensä 153 kuvakorttia (ks. kuva 15). Pelin ideana on se, että pelaajat onkivat vuorollaan nurin päin olevia kuvakortteja. Se joka onkii itselleen eniten kalakortteja on voittaja. Kuvakortin käännettyään lapsi nimeää kuvassa olevan esineen/asian tai tekee jonkun ennalta sovitun kielellisen harjoituksen. Kuvakorttien kuvina on käytetty itse kuvattuja valokuvia sekä symbolikirjoitus-tietokoneohjelman kuvia. Kuvakorttien kuvat valittiin jälleen niin, että niiden kuvissa esiintyy joko r-, s-, k- tai l-äänne. R-äänteen harjoitteluun soveltuvia kuvia on yhteensä 43, s-äänteen harjoitteluun soveltuvia kuvia 48, k-äänteen harjoitteluun soveltuvia kuvia 21 ja l-äänteen harjoitteluun soveltuvia kuvia 41. Kaikkia 153:a korttia ei kuitenkaan käytetä kerralla, vaan niistä voi valita aina kutakin tarkoitusta varten sopivimmat kortit, esim. r-äänteen harjoitteluun voidaan valita kuvat/osa kuvista, jotka sisältävät r-äänteen tai jos halutaan tarkkailla lapsen äänteiden hallintaa, voidaan valita kortteja kaikista äänneistä. Kuvakortit, joissa on kalan kuva, ovat kuitenkin mukana aina, koska pelin voittaja ratkeaa niiden lukumäärän perusteella. Ongintapelin kuvakorttien taustaväriä on oranssi. Pelin pelaamiseen tarvitaan lisäksi onki, jossa on narun päässä magneetti, jolla voi tarttua korteissa oleviin metalliliittimiin.

Kuva 15. Ongintapelin kuvakortit.

Äänteiden erottelun harjoitukset

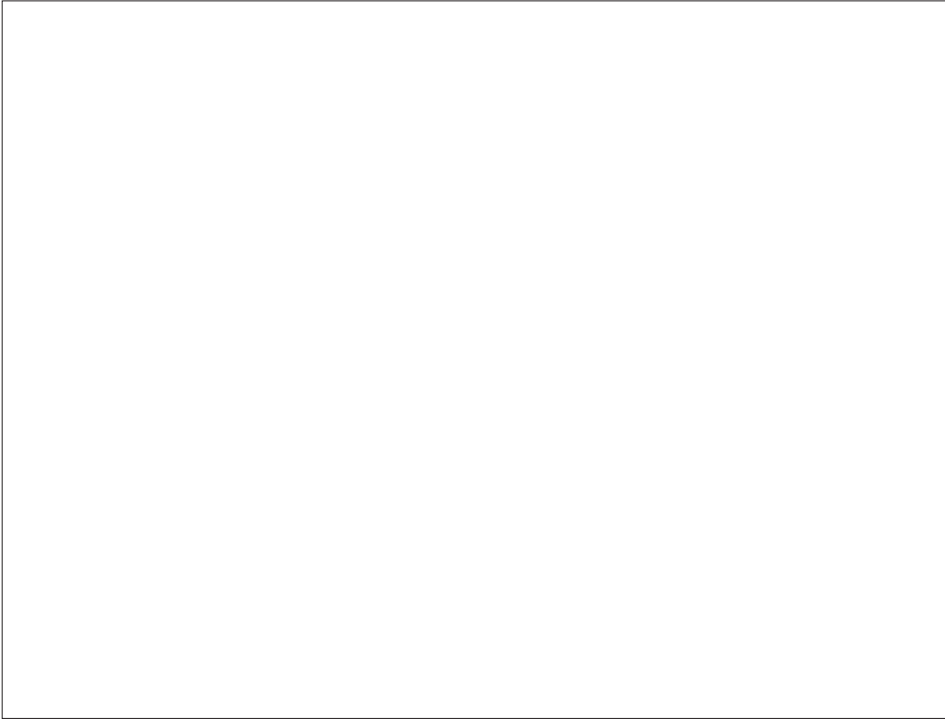
Äänteiden erottelun harjoituksissa tarkoituksena on erotella kuullun perusteella kulloinkin harjoiteltavana oleva äänne muista äänneistä. Jokaisessa harjoituksessa on 10 kuvaa (ks. kuva 16), jotka nimetään ja tämän jälkeen sanotaan kuuluuko harjoiteltava äänne (harjoiteltavat äänteet ovat jälleen s-, r-, l- tai k-äänne) sanassa vai ei. Niiden kuvien alle, joissa äänne kuuluu, merkitään tarrakiinnitteinen kuva. Harjoituksia on valmistettu yhteensä 14 kappaletta.

Kuva 16. Äänteiden erottelun harjoitukset.

2.1.3. Kuullun ymmärtämisen harjoitukset

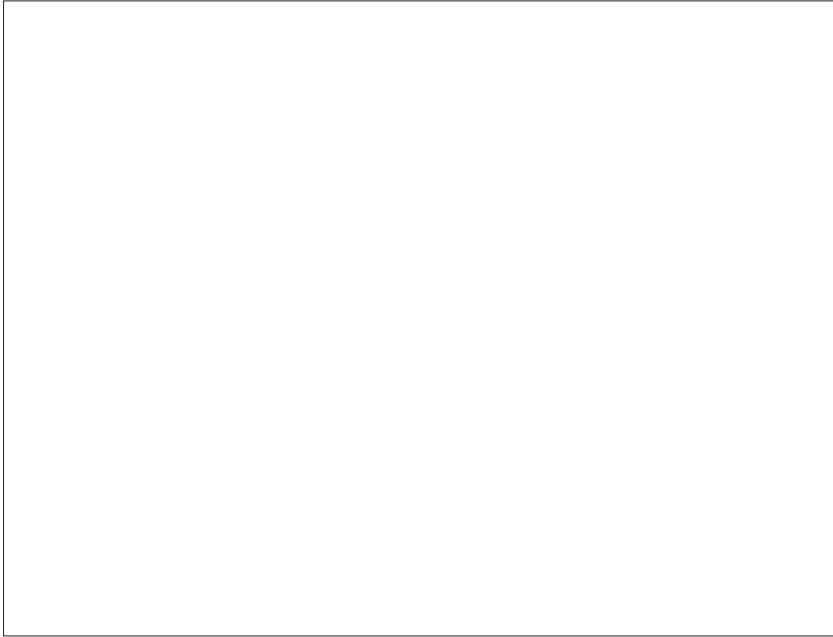
Kuullun ymmärtämistä harjoittavassa pelissä tarkoituksena on kuullun perusteella löytää kyseessä oleva kuvakortti. Oikean kuvan löydyttyä pelaaja saa kiinnittää kuvakortin omaan pelialustansa (ks. kuva 17) ja sen jälkeen nimetä kuvan ja jakaa sen tavuihin. Lopuksi pelaaja saa laittaa pelialustan ruudukkoon pelimerkkejä tavujen lukumäärän mukaan.

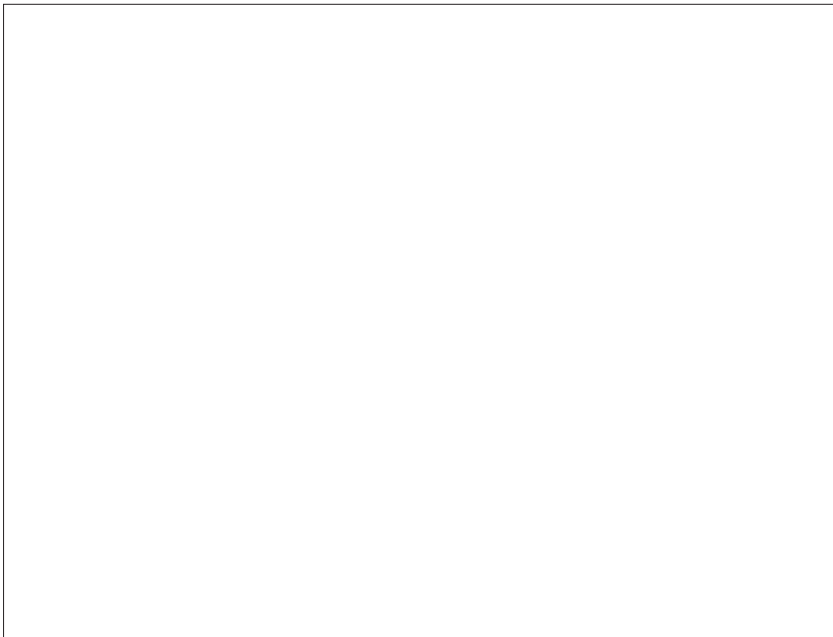
Kuva 17. Pelialusta, jossa kuvakortteja ja pelimerkkejä.

Peli päättyy, kun kaikkien pelaajien pelialustat ovat täynnä. Peliin kuuluu yhteensä viisi pelialustaa, 600 värillistä pelimerkkiä sekä 455 kappaletta kuvakortteja. Kortteihin on käytetty symbolikirjoitusohjelman kuvia. Jokaisen kuvakortin takana on tarra, jolla se kiinnittyy pelialustaan. Kuvakortit on jaoteltu aiheoryhmittäin seuraavasti:

- leluja (ks. kuva 18) esittäviä kuvakortteja 48 kpl
- autoja ja erilaisia kulkuvälineitä (ks. kuva 19) esittäviä kuvakortteja 48 kpl
- eläimiä (ks. kuva 20) esittäviä kuvakortteja 84 kpl
- vaatteita (ks. kuva 21) esittäviä kuvakortteja 96 kpl
- hedelmiä ja vihanneksia (ks. kuva 22) esittäviä kuvakortteja 36 kpl
- rakennuksia (ks. kuva 23) esittäviä kuvakortteja 48 kpl
- huonekaluja (ks. kuva 24) esittäviä kuvakortteja 33 kpl
- värejä (ks. kuva 25) esittäviä kuvakortteja 14 kpl
- astioita esittäviä kuvakortteja 48 kpl

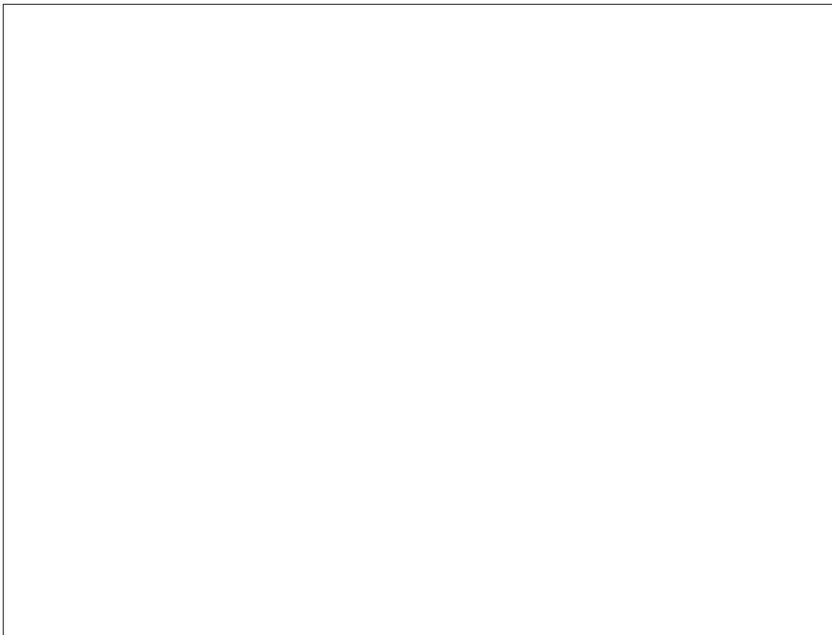
Kuva 18. Leluja esittävät kuvakortit.

Kuva 19. Kulkuvälineitä esittävät kuva-kortit.

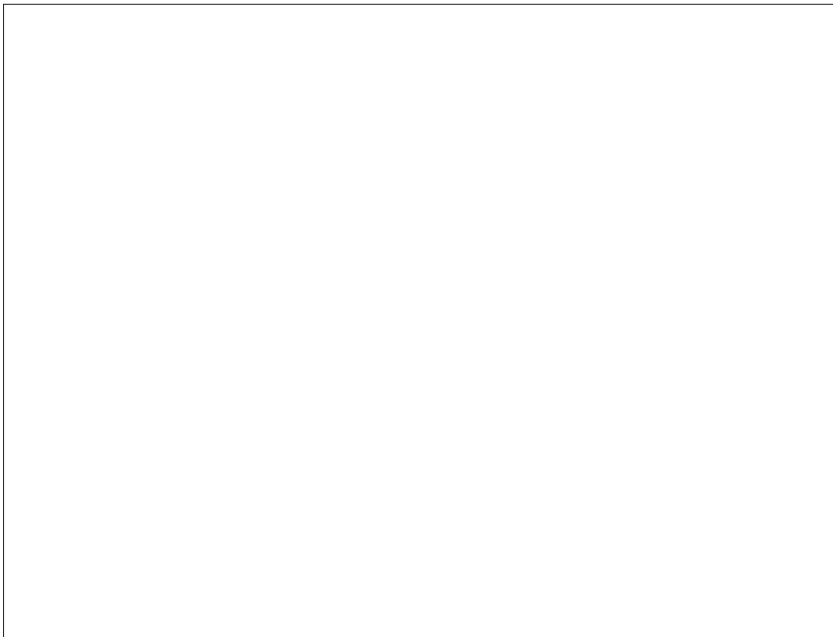
Kuva 20. Eläimiä esittävät kuvakortit.

Kuva 21. Vaatteita esittävät kuvakortit.

Kuva 22. Vihanneksia ja hedelmiä esittävät kuvakortit.

Kuva 23. Rakennuksia esittävät kuvakortit.